

nam, postquam dixerat, *adoremus, et proclama-*mus; nam adorare in hebræo significat prosterni et succumbere; quod explicatur per vocem sequentem, *prostradamus*. Plus est autem procidere, et toto corpore prosterni, quam genua flectere. Itaque probabile est veram hebraicam lectionem, quam habuerunt Septuaginta, fuisse נכרך, quod significat *ploremus*; sed successu temporis irrepisse unam litteram, et factum esse נכרבה, quod est *genua flectamus*. Neque ullo modo credibile est Septuaginta Interpretes, homines doctissimos, redditoros fuisse, *ploremus*, si ita legissent, ut nunc in codicibus hebraicis legitur.

7. QUI IPSE EST DOMINUS DEUS NOSTER, ET NOS POPULUS PASCUE EJUS, ET OVES MANUS EJUS.

Hæc est quinta et ultima ratio, quia Dominus non solum nos fecit, sed particulari providentia nos regit, quomodo pastor proprium gregem. Observat S. Augustinus elegantem transpositionem verborum, videtur enim Propheta conjungere debuisse oves cum pasqua, et populum cum manu, ac dicere, « et nos populus manus ejus, et oves pascue ejus; » sed conjunxit populum cum pasqua, et oves cum manu, ut significaret populum esse respectu Dei instar ovium, que pastore indigent; et tamen non esse oves experies rationis, que baculo cogi debeant; dicuntur autem oves iste, oves manus Dei, vel quia Deus eas fecit, ut exponit S. Augustinus, vel, ut alii communiter docent, quia Deus quasi manu propria eas regit; quamvis enim populus Dei habeat pastores et doctores, a quibus pascitur et regitur, tamen ipse etiam Deus peculiarem curam illius habet, et non sinit ut negligentia, vel ignorantia, vel etiam malitia pastorum illis noceat. Ex quo intelligimus debere populum Dei in Deo suo mo pastore fiduciam ponere, atque ad illum per orationem recurrere, quando pastor minus idoneus illis contingit; ipse enim per Ezechielem cap. xxxiv, dicit: « Ego pascam oves meas. »

8. HODIE SI VOCEM EJUS AUDIERITIS, NOLITE OBDURARE CORDA VESTRA.

Hæc est secunda pars Psalmi, quia Propheta exhortatur populum Dei, ut non solum voce, sed etiam opere Deum laudet. Sacrificium autem operis Deo gratissimum, est obedientia, quam exhibemus preceptis ejus, juxta illud I Reg. xv: « Numquid vult Deus holocausta et victimas, et non magis, ut obediat voci Domini? » Introducit autem Propheta Deum loquentem, ut exhortatio majorem vim habeat. Neque obstat illud *ejus*: nam in Scriptura sæpe Deus loquitur de se, ac si de alio loqueretur, ut in loco proxime citato: « Numquid vult Deus holocausta, et non magis, ut obediat voci Domini? » Sic igitur hoc loco dicit Spiritus Sanctus: « Hodie si vocem ejus, » id est Domini, « audieritis, » id est, si vocem meam audieritis, qui Dominus vester sum, « no-

lite obdurare corda vestra. » Illud, *hodie*, significat, *hoc tempore*, et, ut Apostolus declarat ad Hebr. iii, habet locum hæc exhortatio, « donec hodie cognominatur, » id est, dum tempus hujus vite durat; nam post hanc vitam non erit amplius tempus, sed æternitas. Illud autem, *si*, videtur significare Deum non singulis momentis nobis loqui, sed pro loco « A tempore nos admonere, vel per internas inspirationes, vel per voces predicatorum, vel per lectionem Scripturarum, vel alio quocumque modo, ut nobis voluntatem suam patefaciat. Illud, *nolite obdurare corda vestra*, significat parum prodesse audire vocem Domini, nisi ea vox penetret inlima cordis, et inflectat ad fidem et obedientiam: cur autem vox Dei non penetret, causa est durities cordis. Induratio autem cordis aliquando tribuitur homini, quando Deo; nam Exod. vii, dicit Dominus: « Ego indurabo cor Pharaonis; » et I Reg. vi, dicitur: « Cur aggravatis corda vestra, sicut aggravavit Ægyptus, et Pharaon cor suum? » Porro Deus indurat corda non impediendo malitiam, sed non impediendo misericordiam, ut S. Augustinus dicit in epist. 105 ad Sicutum, qui etiam tract. 33 in Joann. scribit: Sic obdurat Deus deserendo, et non adiuvando, quod oculo judicio facere potest, iniquo non potest. Cui subscribit S. Gregorius lib. XI Moral. cap. v. Obdurare per justitiam dicitur Deus, quando cor reprobum per gratiam non emollit. Homo autem obdurat cor suum, quando resistit inspirationibus et vocibus Dei, juxta illud Act. vii: « Vos semper Spiritui Sancto resistitis; » inducit autem hominem ad resistendum Deo, et claudendas aures interiores, peccati presens dulcedo, quam Apostolus ad Hebr. iii, vocat « fallaciam peccati, » cum ait: « Ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. » In hebraico textu verba illa: *Hodie si vocem ejus audieritis*, conjunguntur cum superioribus, *nos autem populus pascue ejus, et oves manus ejus, hodie si vocem ejus audieritis*; deinde incipit alius versiculus: *Nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione*. Sed Apostolus ad Hebr. iii citat hunc locum, ut nos in codicibus grecis et latinis Septuaginta, et nostre Vulgate editionis, quam hebraica, ut nunc se habet, quidquid heretici moderni blaterant.

9. SICUT IN IRRITATIONE SECUNDUM DIEM TENTATIONIS IN DESERTO; UBI TENTAVERUNT ME PATRES VESTRI, PROBAVERUNT ME, ET VIDERUNT OPERA MEA.

Ponit exemplum obdurationis: nam patres antiqui educti per Mosem de Ægypto, dum in itinere essent, et desertum pertransirent, non semel obduraverunt cor suum, nolentes credere promissis Dei, neque illi obedire; unde « irritaverunt eum, et exacerbaverunt, » ut habet alia lectio: tentaverunt etiam potentiam ejus, et experti sunt, ac viderunt mirabilia opera ejus, qualia fuerunt

manna de celo pluens, et aqua de petra scaturiens. Vide Numer. xiv: « Sicut, inquit, in irritatione, » id est, quando Deum ad iracundiam provocaverunt, « secundum diem tentationis in deserto, » id est, juxta diem illum, quo Deum tentaverunt: tunc enim tentantes Deum, illum irritaverunt. Non est necesse unam diem particularem hic notari, cum multis vicibus Deum Judæi tentaverint in deserto, sed potest accipi dies pro tempore; ut sensus sit: « Sicut in irritatione, » que facta est in tempore illo, quo me sæpius tentaverunt in deserto. « Ubi tentaverunt me, » id est, ubi explorare voluerunt utrum ego vere Deus essem, possemque illis in deserto panem, et aquam, et carnes parare, quibus rebus desertus locus ille carebat. « Proba-verunt me, et viderunt opera mea, » id est, ubi etiam experti sunt me esse omnipotentem, quia viderunt opera mea, qualia solus Deus verus, vereque omnipotens facere potest.

10. QUADRAGINTA ANNIS OFFENSUS FUI GENERATIONI ILLI, ET DIXI: SEMPER HI ERRANT CORDE.

Explicat clarius tempus irritationis et tentationis in deserto. « Quadraginta annis, inquit, offensus fui generationi illi, » id est, toto tempore, quo duxi eos per desertum, ut introducerem in terram promissionis, offensus fui generationi illi, » id est, offensus fui ab illis, sive infensus illis fui, ut explicat Apostolus Hebr. iii. Vox hebraica עָוָוָה significat, *litigavi cum illis, vel abominatus sum illos*: sed omnia in idem recidunt, in quem sensum explicanda est etiam lectio Psalterii Romani: « Quadraginta annis proximus fui generationi huic, » id est, propinquavi illis, ut de proximo illorum querelas audirem, eosque variis plagis flagellarem; et quia de proximo vidi, et audivi, quid agerent, aut loquerentur, « dixi: Semper hi errant corde; » id est, duentur variis desideris, et ideo errant et vagantur extra rectam viam salutis. Apostolus ad Hebr. ut aliter distinguit: « Proba-verunt, inquit, et viderunt opera mea quadraginta annis: propter quod infensus fui generationi huic. »

PSALMUS XCVI

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Canticum ipsi David, 1. Quando domus edificabatur post captivitatem.*

Cantate Domino canticum novum: cantate Domino, omnis terra.

2. Cantate Domino, et benedicite nomini ejus: annuntiate de die in diem salutem ejus.

3. Annuntiate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.

Sed quia neque Hebræi, neque Græci, neque Latini ita distinguunt, dicendum est Apostolum declarare voluisse verba hujus Psalmi, et ideo addidisse illud, « propter quod, » ut sensus sit: Viderunt opera mea, quadraginta annis, propter quod totidem annis infensus fui generationi huic.

11. ET ISTI NON COGNOVERUNT VIAS MEAS, UT JURAVI IN IRA MEA, SI INTROIBUNT IN REQUIEM MEAM.

Declarat cur corde erraverint, quia « non cognoverunt vias, » id est, vias meas, quæ sunt rectæ viæ, per quas qui incedunt, errare non possunt: loquitur utem de cognitione approbationis, non de simplici notitia. « Ut juravi in ira mea, » subintelligitur, non pervenerunt ad requiem, sicut juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. Itaque sensus est: Isti, qui semper errant corde, non cognoverunt vias meas, quibus itur ad requiem; ac per hoc in illam non introierunt, « prout juravi in ira mea, si introibunt, » id est, quod non introibunt in requiem meam. Per requiem in sensu historico intelligitur terra promissionis, in quam non introierunt, nisi paucissimi ex illis, qui exierunt ex Ægypto, sicut Dominus juravit illis Num. xiv: « Vivo ego, dicit Dominus, sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis, in solitudine hac jacebit cada-vera vestra. » In sensu anagogico, Apostolo teste ad Hebr. iv, intelligitur cælestis patria, ubi erit perfecta requies. Juramentum autem Dei significat rem esse certissimam et inmutabilem. In hebræo habetur אָמַן quod recte verti potest, tam ut, quam *quibus*. In græco habetur, *ὅτι*, ut etiam in epistola græca S. Pauli ad Hebræos: tamen in editione latina ejusdem epistolæ cap. iii, habetur, *quibus juravi*; sed cap. iv, *sicut juravi*. In Psalterio Romano et apud Augustinum habetur, *quibus juravi*. Sensus semper est idem; tamen communior lectio est que habetur in editione Vulgata, et sic legit Apostolus, quando proprie citat verba Psalmi dicens: « Quemadmodum dixit: Sicut juravi, » etc., ad Hebr. iv.

V. s. II.

Cantate Domino canticum novum: cantate Domino, omnis terra.

2. Cantate Domino, benedicite nomini ejus: annuntiate de die in diem salutem ejus.

3. Annuntiate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.

4. Quoniam magnus Dominus, et laudabilis nimis : terribilis est super omnes deos.

5. Quoniam omnes dii gentium dæmonia : Dominus autem celos fecit.

6. Confessio et pulchritudo in conspectu ejus : sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus.

7. Afferte Domino, patriæ gentium ; afferte Domino gloriam et honorem.

8. Afferte Domino gloriam nomini ejus. Tolle hostias, et introite in atria ejus.

9. Adorate Dominum in atrio sancto ejus. Commoveatur a facie ejus universa terra.

10. Dicitur in gentibus quia Dominus regnavit. Etenim correxerat orbem terræ, qui non commovebitur : judicabit populos in æquitate.

11. Lætentur cæli, et exulet terra, commoveatur mare et plenitudo ejus.

12. Gaudebunt campi, et omnia quæ in eis sunt. Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum :

13. A facie Domini, quia venit : quoniam venit judicare terram.

Judicabit orbem terræ in æquitate, et populos in veritate sua.

Quia magnus Dominus, et laudabilis nimis : terribilis est super omnes deos.

Omnes enim dii populorum sculptilia [h. *idola*] : Dominus autem celos fecit.

Gloria et decor ante vultum ejus, fortitudo et exultatio in sanctuario ejus.

Afferte Domino familiæ populorum : afferte Domino gloriam et fortitudinem.

Afferte Domino gloriam nomini ejus : levate munera, et introite in atria ejus.

Adorate Dominum in decore sanctuarii : paveat a facie ejus omnis terra.

Dicitur in gentibus, Dominus regnavit, siquidem appendet orbem immobilem : judicabit populos in æquitatibus.

Lætamini, cæli, et exulet terra : tonet mare et plenitudo ejus.

Gaudeat ager meus, et omnia quæ in eo sunt : tunc laudabunt omnia ligna saltus :

Ante faciem Domini, quoniam venit, quoniam venit judicare terram :

Judicabit orbem in justitia, et populos in veritate sua.

Argumentum. — « Hic Psalmus pars est carminis longioris, quod David composuit, quum arcem legis ex ædificari Obededomi solemnem pompam deduceret, et in arce sua Sionitica in sede ei parata collocaret. Legitur hoc carmen I *Chron.* xvi, § 36, et particula quæ hunc Psalmum constituit, vers. 33-34 *ibid.*, in qua tamen nonnulla mutata sunt, et accommodata solemnitati, cui fuit destinata. Non enim videtur repudianda esse traditio, quæ conservata est in græca versione, adhibitum esse hunc Psalmum in dedicatione templi secundi post reditum ex Babilonico exilio. Recte quoque ibid. additur : *Ode Davidis.* Quippe David vere auctor ejus dicitur, cujus verba sunt omnia, ut ex laudato Chronicorum loco constat. Præsertim vero Judæorum reditum ex Babilonico exilio quædam in his consilia suo accommodata immutavit. Talis centio est Psalmus cxi et lvi et lvi aliquo rhapsodo consutus, et diverso tempore accommodatus. Quando enim non habuerunt poetas, qui peculiare Psalmos facerent, apparere eos tales rhapsodias usurpasse. » Rosenmullerus. Sirophæ quatuor : vers. 1-3, celebrate Jovam ; 4-6, Deum verum, creatorem mundi augustissimum ; 7-10, celebrate Jovam, omnes populi, colite omnium regem ac judicem ; 11-13, exsultent cæli et terra de Jova venturo ad recte judicandos terræ populos.

1. Canite Jovæ canticum novum, canite Jovæ, universa terra.
2. Canite Jovæ, benedicite nomini ejus, nuntiatis de die in diem salutem ejus.
3. Narrate inter gentes gloriam ejus, inter omnes populos mirabilia ejus.
4. Nam magnus est Jova et laudandus nimis, terribilis est super omnes deos.
5. Nam omnes dii populorum sunt vanitates (fictitii), Jova autem celos fecit.
6. Splendor et majestas est ante faciem ejus, potentia et decus in sanctuario ejus.
7. Date Jovæ, familiæ populorum, Date Jovæ honorem et potentiam (alii

8. Date Jovæ honorem nominis ejus ; ferte munera, et venite ad atria ejus.
9. Prosterne vos coram Jova in ornatu sancto ; contremiscite coram eo, universa terra.
10. Dicitur in gentibus : « Jova regnat ; etiam ab eo firmatur orbis, non nutat ; judicat populos in rectitudine. »

11. Gaudeant cæli, et lætetur terra ; fremat mare, et quod implet illud.
12. Exsulet campus, et quidquid est in eo ; tum (ibi) jubilent omnes arbores silvæ,
13. Coram Jova : nam venit, nam venit ad judicandum terram ; judicabit orbem juste, et populos fideliter.

NOTE.

Vers. 1. *Novum*, non adhuc auditum, pro novis beneficiis.— Vers. 8. *Nominis ejus*, ejus nomine dignum.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CXV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Canticum ipsi David, quando domus ædificabatur post captivitatem.

Hic Psalmus apud Hebræos titulo caret : neque mirum est, quoniam videtur esse pars quædam Psalmi civ, ut perspicuum est ex lib. I *Paralip.* cap. xvi, ubi in reductione arce Domini canitur Psalmus, cujus prior pars est principium Psalmi civ, posterior est Psalmus xcv ; videtur enim Esdras, vel si quis alius fuit, qui librum Psalmorum collegit et ordinavit, ut numerum cii Psalmorum completeret, ex parte Psalmi civ, fecisse hunc Psalmum xcv, quem admodum ex fine Psalmi lvi, et ex fine Psalmi lxxvii, composuit Psalmum civ qui incipit : *Paratum cor meum*, et ex fine Psalmi xxxix fecit Psalmum lxxix, qui incipit : *Deus, in adiutorium meum intende*. Titulum ergo, quem habemus in codicibus græcis et latinis, vel addiderunt Septuaginta Interpretes, vel, quod verius reor, Esdras ipse Psalmum composuerit occasione reductionis arce Domini, et Esdras eundem Psalmum cantari jussit in reedificatione templi, tamen certum est mentionem primariam Davidis et ipsius Spiritus Sancti fuisse prædicere adventum Christi et regnum ejus, quæ, ut « Deus eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ, » ut scribit Apostolus ad *Colos.* i. Recte enim observavit S. Augustinus, in toto hoc Psalmo nullam fieri mentionem ædificationis templi, nec reductionis arce, ac per hoc, vel Psalmum non convenire cum titulo, vel exponendum esse, ut verba sonant, de regno Christi in toto terrarum orbe propagando, hoc est de Ecclesia in omnibus gentibus ædificanda. Atque in hanc sententiam conveniunt scriptores veteres, Hieronymus, Augustinus et Ambrosius latini ; Chrysostomus, Theodoretus et Euthymius græci.

EXPLICATIO PSALMI.

1. CANTATE DOMINO CANTICUM NOVUM ; CANTATE DOMINO, OMNIS TERRA.

Incipit ab exhortatione, ut pro communi beneficio communiter ab universa terra gratias agatur Deo ; ter autem repetit *cantate*, ut etiam infra ter repetit *afferte Domino*, ut obscure insinuaret mysterium sanctissimæ Trinitatis, quod aperte in Testamento novo prædicandum erat. « Cantate, Mosis, aut Deborah, aut alia vetera cantica, quæ

inquit, Domino canticum novum, » id est, laudate et gratias agite cum cantu et liliis. Vocat autem « canticum novum, » canticum pulchrum, et sapienter compositum : item canticum pro novo beneficio, item canticum, quod a renovatis hominibus cani debet, in quibus non amplius regnet cupiditas, sed caritas ; denique, ut exponit Chrysostomus, canticum, non quale fuit canticum Mosis, aut Deborah, aut alia vetera cantica, quæ

non poterat cantari extra terram promissionis, juxta illud *Psalm.* cxxvii: « Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? » sed canticum novum, quod per universam terram celebrari queat. Ideo enim subjungitur: « Cantate Domino, omnis terra, » id est, non solum Judæa, sed orbis terrarum universus.

2. CANTATE DOMINO, ET BENEDICITE NOMINI EJUS: ANNUNTIATE DE DIE IN DIEM SALUTARE EJUS.

Premissa exhortatione generali, incipit explicare materiam cantici et laudationis, quæ est Salvatoris adventus. « Cantate, inquit, Domino, et benedicite nomini ejus, » id est, cantando laudate potentiam ejus, quæ per nomen significatur, nisi forte per nomen insinuetur nomen Salvatoris, de quo clarius fit mentio in verbis sequentibus: « Annuntiate de die in diem salutare ejus, » id est, predicare cum cantu et laudibus venturam salutem idque « de die in diem, » id est, omni die: quemadmodum enim sine cessatione dies diei succedit, sic æquum est in laudatio laudationis sine cessatione succedere. Verbum hebraicum בשרו *basheru* significat, bonum nuntium offerre, quod Septuaginta recte verterunt ἀγγελλω, et Interpres noster vertere potuisset, evangelizate, vel bene nuntiate, ut legit S. Augustinus. Itaque ex hebræo et græco exponi debet verbum latinum annuntiate, id est, bonum nuntium afferre.

3. ANNUNTIATE INTER GENTES GLORIAM EJUS, IN OMNIBUS POPULIS MIRABILIA EJUS.

Dixit Deum ob tam ingens beneficium omni tempore laudandum: addit nunc etiam in omni loco laudandum. « Annuntiate, inquit, inter gentes gloriam ejus, » id est, notam facite non solum Judæis, ut faciebant Prophete veteres, sed etiam gentilibus gloriam Dei; et hoc ipsum clarius explicans ait: « Annuntiate in omnibus populis, » id est, omnibus gentibus. « mirabilia ejus, » id est, admiranda opera Dei, ex quibus manifestatur gloria ejus. Quamvis autem hæc exhortatio pertineat ad omnes, qui noverunt mirabilia Dei; tamen præcipue pertinet ad Apostolos Domini: illi enim sunt, qui omnibus gentibus notam fecerunt gloriam Dei, et mirabilia opera non solum Creatoris, sed etiam Redemptoris, et Sanctificatoris, id est, Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

4. QUONIAM MAGNUS DOMINUS, ET LAUDABILIS NIMIS: TERRIBILIS EST SUPER OMNES DEOS.

5. QUONIAM OMN' S DEI GENTIUM DEMONIA, DOMINUS AUTEM CÆLOS FECIT.

Declarat quæ sit gloria Domini, quæ mirabilia opera ejus, quæ paulo ante predicanda semper et ubique esse dicebat: « Quoniam magnus Dominus, et laudabilis nimis, terribilis est super omnes deos. » Hæc est gloria Domini, quod magnus sit absolute, sive potentiam, sive sapientiam, sive bonitatem, sive imperium, sive divitias, sive

quæcumque alia consideres; quod juxta hæc magnitudinem sit laudabilis valde, et reipsa ab omnibus laudetur: hinc enim pleni sunt cæli et terra gloria ejus; quod denique terribilis sit super omnes deos, id est, quod usque adeo emineat super omnes qui ullo modo dicuntur dii, ut non solum non audeant et se conferre, sed ut servi, vel potius mancipia majestatem ejus contremiscant; nam de bonis angelis, qui sunt dii per participationem, canit Ecclesia: « Majestatem tuam laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Potestates. » De malis angelis, qui sunt dii per errorem gentium, dicit B. Jacobus in *Epist.* cap. ii: « Demones credunt, et contremiscunt. » Et quoniam præcipue de falsis diis loquitur hoc loco David, ideo subjungit rationem, cur Deus nos terribilis sit super omnes deos, dicens: « Quoniam omnes dii gentium demonia, Dominus autem cælos fecit, » id est, propterea Dominus terribilis est super omnes deos, falsos videlicet, et a gentibus per errorem adoratos, quoniam dii gentium non sint veri dii, sed demonia, id est, spiritus mali, qui a Deo creatore per superbiam recesserunt, et ab eodem æternis suppliciis destinati sunt: « Dominus autem » non est Spiritus creatus, sed Spiritus creator, qui « cælos fecit, » corpora omnium maxima et pulcherrima, et omnia quæ cæli ambitu continentur, id est, res omnes creatas. Ex hebræo S. Hieronymus verit, omnes dii gentium non sunt dii, sed dæmoni, vel dæstri inultes et vani; Dominus autem est Deus verus et potens, qui cælos fecit. Itaque vocem illam Septuaginta Interpretes retulerunt ad demonia potius quam ad simulacra, quoniam demonia habitabant in simulacris, et erant ii qui potissimum a gentibus adorabantur, juxta illud Apostoli I *Cor.* x: « Quæ enim gentes immolant, dæmonibus immolant, et non Deo. »

6. CONFESSIO ET PULCHRITUDO IN CONPECTU EJUS: SANCTIMONIA ET MAGNIFICENTIA IN SANCTIFICATIONE EJUS.

Dixerat Deum esse magnum et terribilem: nunc addit eundem esse undique laudabilem, pulcherrimum, gloriosum et sanctissimum; idque præcipue cerni in cælesti sanctuario, ubi spectandum se præbet oculis Angelorum, aliisque spiritibus beatis. Illustrat hunc versiculum, alioqui satis obscurum, versiculus 2 *Psalm.* iii: « Confessionem et decorem induisti, amictus lumine, sicut vestimento; » dicitur enim Deus induisse confessionem et decorem, quia ab omni parte conspicietur laudabilis, et ideo laudabilis, quia pulcher et decorus totus, sive quis essen-

tiam, sive attributa, sive judicia, sive cogitationes, sive opera ejus attendat, quod brevissime dicit S. Joannes I *Epist.* cap. i: « Deus lux est, et in eo tenebræ non sunt ullæ. » Dicit ergo Propheta de Deo: « Confessio, et pulchritudo in conspectu ejus, » id est, laus, seu materia laudis, et pulchritudo, sive decor, et gloria, est in circuitu Dei, quia confessionem et pulchritudinem induit; ac per hoc undique conspiciet laudem et pulchritudinem suam, et undique conspicietur decorus et laudabilis: quomodo sol, si sensum videndi haberet, undique conspiceret radios lucis suæ, sicut undique conspicietur micans et lucidus. « Sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus, » id est, sanctitas, sive puritas et magnificentia, sive majestas et gloria, quibus Deus, quasi vestimentis indutus est, conspicietur in sanctificatione ejus, id est, in sanctuario, sive in templo sancto, quod in oculis ipse Deus habet. Posset etiam hic versiculus sic exponi: « Confessio et pulchritudo in conspectu ejus, » id est, offeratur in conspectu Dei confessio laudis et pulchritudo justitiæ; « sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus, » id est, sanctitas vitæ, et magnificentia operum bonorum in sancto templo ejus similiter offeratur. S. Augustinus per confessionem intelligit confessionem peccatorum, per quam homo deformis incipit pulchrescere, et sanctificari, et placere sponso cælesti, qui pulcherrimus et sanctissimus est. Quod attinet ad verba, pro vocabulo, sanctimonia, in hebræo est נָי, quod proprie robur et fortitudinem significat; sed accipitur etiam pro gloria, honore, substantia, opibus. Videntur igitur Septuaginta Interpretes, eam vocem accepisse pro gloria et puritate, quæ sanctitatis propria est: ut in sequenti versiculo acceperunt pro honore, et conjunxerunt cum gloria. Pro vocabus in sanctificatione ejus, in hebræo habetur בְּקִדְשׁוֹ, id est, in sanctuario ejus, et sic etiam verit S. Hieronymus. Neque est novum in Scripturis, ut sanctificatio accipatur pro sanctuario; sic enim legitur lib. I *Machab.* i: « Et intravit in sanctificationem cum superbia, et accepit altare aureum, » etc.

7. AFFERTE DOMINO, PATRE GENTIUM; AFFERTE DOMINO GLORIAM ET HONOREM; AFFERTE DOMINO GLORIAM NOMINI EJUS.

Predixerat predicandum esse notitiam Dei omnibus gentibus per Christi adventum: nunc prædicit convertendas esse omnes gentes, et glorificandas Deum. Sed sicut illud prædixerat per modum hortantis, dicens: « Annuntiate inter omnes gloriam ejus, » sic etiam nunc prædicit hoc per modum hortantis, dicens: « Afferre Domino, patrie gentium, » id est, o familie gentium toto orbe diffusa, cum vobis annuntiata fuerit gloria Domini, qui de cælo ad terram descendit, et peracta redemptione iterum ad cælum gloriosus ascendit: non sitis dure ad credendum, nec pigre

ad operandum, sed accurrite ad tabernaculum Domini, et afferre gloriam et honorem, glorificando et honorificando verbis et operibus Deum, et sanctum nomen ejus. Illud, patrie gentium, hebraice est אֲבוֹתַיִם, quod proprie significat familias. Sed latinus interpres reliquit hoc loco vocem græcam πατρίαι, quod significat familiam. Quare per patrias gentium non debemus hic accipere id, quod significat nomen latinum, sed quod significat græcum. Cur autem Propheta nomen familias, ratio esse videtur, ut alluderet ad ritum Hebræorum, qui distincti per familias suas ascendebant festis diebus ad templum Domini, quod erat in Jerusalem. Significat igitur Spiritus Sanctus, quod faciebant familie Judæorum corporaliter, faciendum esse a familiis omnium gentium spiritualiter, ut videlicet, omnes ad Ecclesiam veniant, et Deo tribuant gloriam et honorem omnium mirabilium, quæ facta sunt in redemptione generis humani; non enim nostra industria, aut meritis effecti sumus ad filiorum Dei adoptionem et gratiam, sed ex misericordia Dei, cui proinde debetur omnis honor et gloria. Pro illa voce, gentium, in hebræo est, populorum; sed Septuaginta Interpretes maluerunt vertere gentium, quam populorum, ne Judæi dicerent, de populis suis tantum Prophetam esse locutum. Itaque sustulerunt ambiguitatem vocis, et docuerunt Spiritum Sanctum locutum esse de populo gentium, de quibus paulo ante dixerat: « Annuntiate inter gentes gloriam ejus; » et paulo infra: « Ulicite in gentibus, quia Dominus regnavit; » nam utrobique in hebræo habetur vox גוֹיִם, quæ proprie significat gentes.

8. TOLLITE HOSTIAS, ET INTROITE IN ATRIA EJUS; ADORATE DOMINUM IN ATRIO SANCTO EJUS.

Hic etiam alludit ad morem hebraicorum, juxta quem Judæi cum ascendebat ad templum, offerrebant victimas, et adorato Deo revertebantur in civitates suas. Sed quia hoc loco invitatur gentes, ut ad Ecclesiam Domini veniant, intelligenda est hæc oblatio de spiritualibus hostiis, de quibus loquitur S. Petrus in I *Epist.* cap. ii: « Offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum. » Sunt autem spirituales hostiæ, sacrificium cordis contriti, confessio peccatorum, oratio, jejunia, elemosynæ, et similia. Potest etiam hic locus intelligi de sacrificio misse, quod successit omnibus sacrificiis Hebræorum, et quod, juxta prophetiam Malachie, cap. i: « Offeritur Deo ab ortu solis usque ad occasum » gentibus convertendis ad Deum per manus sacerdotum Testamenti novi. Nam non sine mysterio in hebr. textu non habetur vocabulum זֶבַח *zebach*, quod significat hostiam, quæ occiditur, cum immolatur, qualia erant sacrificia ovium et boum; sed זֶבַח *minchal*, quod significat hostiam incrementam, ac præsertim ex farina confectam. Parum autem referet quod pro atrio sancto, in hebræo habetur, in domo sanctitatis: nam idem est sensus; vocat

enim Scriptura *decorem sanctitatis* ipsum sanctuarium, quod esset decore et sanctitate plenum.

9. *COMMOVEATUR A FACIE EJUS UNIVERSA TERRA: DIETE IN GENTIBUS, QUIA DOMINUS REGNAVIT.*

Hactenus quasi longe prævidit regnum Messie, et hortatus est prædicatores ad annuntiandum, et populus ad respiciendum novum regem; nunc quasi presens innotuit, et ipsum venientem carnaliter, spiritus exiit, et hortatur ad venerationem et lætitiā, non solum gentes, sed etiam terram, cœlum, maria, arbores ipsas: non quod ista sensu prædita sint, sed ut declaret affectum suum et universalem lætitiā, que in toto mundo futura erat in adventu Christi. Quamvis autem aliqui hæc referant ad secundum adventum, quando venit judicare vivos et mortuos: alii ad primum adventum, « quando venit querere, et salvum facere quod perierat, » Luc. XIX, tamen sancti Patres Hieronymus et Augustinus, nec non græci scriptores, Theodoretus et Euthymius, ad utrumque adventum referunt, quod et nobis probabilis esse videtur. Ait igitur: « Commoveatur a facie ejus universa terra, » id est, commoveantur commotione timoris et reverentiæ omnes habitatores terræ ante faciem Domini venientis. In hebræo est, *puent a facie ejus omnis terra*, ubi numerus multitudinis indicat, per terram non intelligi elementum terræ, sed habitantes in terra. « Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit, » id est, ut commoveatur terra, prædicare gentibus omnibus, quod Dominus adveniens regnum suum auspicatus est. Intelligitur autem nomine *regni*, regnum spirituale, quo regnat per fidem in cordibus hominum: semper enim Deus regnat in cœlo, et in terra regno potentie et majestatis; sed per fidem regnare cepit in gentibus ab adventu Messie, antea siquidem diabolus regnabat per errores idololatriæ, unde et Dominus Joan. XI ait: « Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. » S. Augustinus legit, *quia Dominus regnavit a ligno*; quam lectionem fuisse olim in Septuaginta virorum interpretatione, et ab Hebræis fuisse abrasam et sublatam, festatur S. Justinus in *Dialog. cum Tryphone*; et Fortunatus in hymno, qui ab Ecclesia frequentatur tempore Passionis, ex hac lectione accepit illud:

Imples erant que concie
David illi carmine,
Cœns in arboribus:
...egnavit a ligno Deus.

Quamvis autem hæc lectio optimum sensum habeat, tamen in libris græcis hodie non habetur, nec habebatur tempore S. Hieronymi, Theodreti et Euthymii, ut ex eorum Commentariis perspicuum est: nec habetur in codicibus hebræicis, nec in editione latina Vulgata.

10. *ETENIM CORREXIT ORBEM TERRÆ, QUI NON*

COMMOVEBITUR; JUDICABIT POPULOS IN ÆQUITATE.

Hoc regnum merito convenire Christo probat duplici ratione: primum, quia ipse est, qui cum in forma Dei esset, orbem terrarum condidit, confirmavit et stabilivit, ut commoveri non posset; justum enim est ut ipso regnet in terra, qui terram ipsam condidit. In hebræo est *תכתי*, a verbo *כתב*, quod est *stabilire, firmare, dirigere*, et hoc idem verbum habetur in *Psalm. xci*, ubi legitur: « Etenim firmavit orbem terræ qui non commovebitur. » Itaque potest referri hæc pars versiculi ad creationem mundi: et tunc *correxit* idem erit, quod ita directe fundavit, ut nutare non possit; potest etiam idem verbum exponi de correctione morum per optimas leges et instituta, et tunc sensus erit, Christum jure ac merito regnare debere in orbe terrarum, quia orbem terræ nutantem ob pravas institutiones gentium ita correxit per legem suam Evangelicam, que prohibet omnia vitia, ut jam commoveri non possit, si leges illas sequatur et observet. Unicum enim Domini præceptum de dilectione, si observetur, totum orbem terrarum corrigit, et in summa pace constituit. Secunda ratio est in verbis sequentibus: « Judicabit populos in æquitate, » id est, non solum correxit orbem terræ sanctissimis legibus suis, sed etiam tempore suo judicabit orbem justissime: tribuet enim iis, qui legem Evangelicam servaverint, amplissima præmia; et iis, qui servare noverint, justissimas penas.

11. *LETENTUR CÆLI, ET EXULTET TERRA; COMMOVEATUR MARE, ET PLENITUDO EJUS: GAUDEBUNT CAMPI, ET OMNIA QUÆ IN EIS SUNT.*

12. *TUNG EXULTABUNT OMNIA LIGNA SYLVARUM A FACIE DOMINI, QUIA VENIT, QUONIAM VENIT JUDICARE TERRAM.*

Excitat ad lætitiā omnes res creatas propter adventum Domini, tum primum, tum secundum. Primus enim adventus omnia consecravit; secundus omnia glorificabit: « Nunc enim omnis creatura ingemiscit, et parturit subjecta corruptioni, sed postmodum liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei, » ut dicitur ad Rom. VIII: « Lætentur ergo cœli, et exultet terra, » que sunt partes mundi principales; « commoveatur etiam mare » motu exultationis, « et plenitudo ejus, » id est, omnia que continentur in eo, sive pisces. « Gaudebunt campi, et omnia que in eis sunt » id est, sic erit, ut optavi, nam optavi, ut terra exultaret; ipsa vero omnino exultabit, quia « gaudebunt campi, et omnia que in eis sunt, » sive pecora, sive planta: imo etiam « ipsa ligna sylvarum, » quantumvis sterilia et inculca, exultabunt a facie Domini, ad presentiam videlicet Conditoris; exultabunt autem, « quia venit Dominus, » redempturus orbem terræ in misericordia, et quoniam iterum venit judicare orbem

terre in justitia. Sic enim exponunt S. Hieronymus, S. Augustinus, Theodoretus et Euthymius, qui referunt illud, « quia venit, » ad primum adventum; illud, « quoniam venit judicare terram, » ad secundum adventum. Sed si magis placeat juxta morem hebraicum, utrumque referre ad judicium, que est simplicior et fortasse magis literalis expositio, tunc dicendum erit judicium novissimum fore simul, et terribile, et lætissimum; terribile impiis, lætissimum justis. Nam ea de causa in Scripturis nunc describitur, ut quid lugubre, horrois et timoris plenum, juxta illud Luc. XXI: « Erunt signa in sole, et luna, et stellis, et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, et fluctuum, arescentibus hominibus præ timore, et expectatione que supervenient universo orbi: nam et virtutes cœlorum movebuntur; » nunc vero describitur, ut quid jucundum et lætum, propter gloriam electorum, que redundabit in ipsum cœlum, et terram, et maria que renovabuntur, et statim omnino meliorem acquirunt; unde dicitur paulo infra in eodem loco Evangelii: « His autem fieri incipientibus, respicite, et levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. »

13. *JUDICABIT ORBEM TERRÆ IN ÆQUITATE, ET POPULOS IN VERITATE SUA.*

PSALMUS XCVII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Hinc David, 1. Quando terra ejus restituta est.*

V. s. h.

Dominus regnavit, exultet terra: lætentur insulæ multe.

Dominus regnavit, exultet terra: lætabuntur insulæ multe.

2. Nubes et caligo in circuitu ejus: justitia et judicium correctio seculi ejus.

Nubes et caligo in circuitu ejus: justitia et judicium firmamentum soli ejus.

3. Ignis ante ipsum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus.

Ignis ante faciem ejus ibit, et exuret per circuitum hostes ejus.

4. Illuxerunt a signa ejus orbi terræ: vidit, et commota est terra.

Apparuerunt [h. illuxerunt] fulgura ejus orbi: vidit, et contremuit terra.

5. Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini: a facie Domini omnis terra.

Montes sicut cera labefacti sunt a facie Domini: a facie dominatoris omnis terræ [al. orbis].

6. Annuntiaverunt cœli justitiam ejus, et viderunt omnes populi gloriam ejus.

Annuntiaverunt cœli justitiam ejus, et viderunt omnes populi gloriam ejus.

7. Confundantur omnes qui adorant sculptilia, et qui gloriantur in simulacris suis.

Confundantur universi qui serviunt sculptili, qui gloriantur in idolis:

Adorate eum, omnes angeli ejus. 8. Audivit, et lætata est Sion:

Adorate eum, omnes dii.

Et exultaverunt filiæ Judæ, propter judicia tua, Domine.

Audivit, et lætata est Sion: et exultaverunt filia Judæ, propter judicia tua, Domine.

9. Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram : nimis exaltatus es super omnes deos.

10. Qui diligitis Dominum, odite malum : custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos.

11. Lux orta est justo, et rectis corde lætitia.

12. Lætamini, justi, in Domino, et confitemini memoriae sanctificationis ejus.

Tu enim Dominus excelsus super omnem terram : vehementer elevatus es super omnes [al. universos] deos.

Qui diligitis Dominum, odite malum : custodit animas sanctorum [h. misericordiam] suorum, de manu impiorum eruet eos.

Lux orta [h. seminata] est justo, et rectis corde lætitia.

Lætamini, justi, in Domino, et confitemini memoriae sanctæ ejus.

Argumentum. — Ejeslem fere argumenti hic Psalmus est cum superiore. Multa, ut in illo, sumpta ab aliis Psalmorum scriptoribus. Suspiciatur Rosenmüllerus, sicut præcedentes duos Psalmos, ita hunc etiam et seqq., usque ad cii, occasione secundi temporis factos, vel potius huic accommodatos fuisse. Cæterum strophæ duæ : vers. 4-6, Jova totius terræ est Dominus angustissimus, potentissimus, justissimus; vers. 7-12, frustrantur spe sua, quicumque confidunt diis fictitiis, cum summa omnium qui Jovæ presidio utuntur lætitia.

1. Dominus regnat : exsulet terra, lætentur insulæ multæ.
2. Nubes et caligo sunt circum eum, jus et justitia sunt fundamentum solii ejus.
3. Ignis eum antecedit, et consumit circumcirca hostes ejus.
4. Illustrant fulgura ejus orbem : videt, et contremiscit terra.
5. Montes ut cera liquescunt coram Jova, coram Domino totius terræ.
6. Nuntiant cæli justitiam ejus, et vident omnes populi gloriam ejus.
7. Padore afficiuntur omnes qui colunt simulacra, qui gloriantur vanis (fictitiis) diis ; prosternant se illi (Jovæ) omnes dii (fictitii).
8. Audit et lætatur Sion, et exsultant filie (urbes et oppida) Judæ, propter judicia tua, Jova.
9. Nam tu, Jova, altissimus es super omnem terram, nimis (valde) exaltatus super omnes deos.
10. Qui diligitis Jovam, odio habete malum, custodit (Jova) animas piorum suorum, de manu impiorum eripit eas.
11. Lux (felicitas) sata (parata) est justo, et rectis corde lætitia.
12. Lætamini, justi, in (seu de) Jova, et celebrate nomen ejus : æclum.

NOTE.

Vers. 1. *Insulæ* : hoc verbo remotissimi populi significantur : cf. Ps. lxxii, 10. — Vers. 2. *Nubes, caligo* : cf. xviii, 10, 12. — Vers. 6. *Cæli, coelites*. Alii sensu eodem, quo dicitur : *Pana super cæthera notus, vi-*

Humi feriam vertice sidera. — Vers. 7. *Afficiuntur*, vel *afficiuntur*, spe sua excidunt. — Vers. 8. *Propter judicia, etc.*, quod tunc ac nostræ causæ te vindicem præbes. — *Pro sata est*, Hengstenberg veritè spargitur, quod aptius luci convenit.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XCVI.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Huic David, quando terra ejus restituta est.

Hunc titulum non habent hebraici codices, proinde vel excidit incuria scriptorum, vel eum addiderunt Septuaginta Interpretes : habetur enim in græcis et latinis editionibus, et ab antiquis Patribus exponitur. Et quamvis in libris græcis *restituta* non sit proprie *restituta*, sed *constituta*, tamen idem est sensus : cum enim restituta fuit terra Davidi, quam et Absalon filius abstulerat, tunc ipsa terra *constituta* fuit, id est confirmata et stabilita, quæ antea quodam modo fluctuaverat; vocatur enim terra hoc loco possessio terræ, sive regnum terrenum. Sed non videtur Psalmus ad litteram intelligendus de restitutione, aut constitutione regni Davidi 2; nihil enim ejusmodi in Psalmo legitur, sed videtur sanctus Propheta occasione terræ a se recuperatæ, Spiritu Sancto allatus, cæcissimæ restitutionem et constitutionem perfectam Ecclesiæ, quæ futura est post ultimum judicium, quando remotis persecutionibus omnibus, et omnibus inimicis Christi sub pedibus ejus constitutis, Ecclesiæ pace perpetua et tranquillitate fruatur, et Christus ipse pacifice in universa creatura regnabit.

EXPLICATIO PSALMI.

1. DOMINUS REGNAVIT, EXSULET TERRA; LÆTENTUR INSULÆ MULTÆ.

Duobus modis ad litteram potest hic Psalmus exponi : primum, de regno Dei absolute; deinde de regno Christi post resurrectionem, ut exponunt Augustinus, Theodoretus, Euthymius. Juxta priorem intelligentiam hic sensus erit : « Dominus regnavit, » id est, Dominus Deus est verus et supremus rex, et omnes alii reges servi ejus sunt: ideo « exsulet terra, lætentur insulæ multæ, » id est, exsulent et lætentur omnes habitantes orbem terrarum, sive habitent continentem terram, sive insulas : quæ plurimæ sunt in mari : quia si forte opprimantur a regibus terrenis, non deerit illis Dominus, qui rex est supremus, et inferiores reges nullo negotio coercere, et in ordinem redigere potest. Juxta posteriorem intelligentiam hic sensus erit, Dominus Christus, qui aliquando humilis ante reges judicandus stetit, jam regnavit, quia « data est ei omnis potestas in celo et in terra, » *Math.* xxviii, ut jam nulli potestati nec de jure, nec de facto subiciatur; sed omnibus præsit, et « Princeps regum terræ, et Rex regum, ac Dominus dominantium : » ideo « exsulet terra, et lætentur insulæ multæ, » quia Dominus, qui regnum mundi adeptus est, *Apoc.* xvii, frater noster est dignatione, quamvis et Deus noster sit creatione, et Dominus redemptione.

2. NUBES, ET CALIGO IN CIRCUITU EIUS, JUSTITIA ET JUDICIUM CORRECTIO SEDIS EIUS.

Juxta priorem sensum explicatur natura Dei, qui cum invisibilis sit, tamen gubernat et regit

mundum visibilem summa justitia. « Nubes et caligo in circuitu ejus, » id est, Dominus rex noster invisibilis est, « quia lucem habitat inaccessibilem, » 1 *Timoth.* vi; et similis est soli, qui quando nube et caligine tectus est, non potest videri, et tamen lumen et calorem ejus sentimus. Sic in *Psalm.* xvii describitur Deus : « Posuit, inquit, tenebras latibulum suum, in circuitu ejus tabernaculum ejus, tenebrosa aqua in nubibus aeris. » Sic in monte Sina apparuit tectus nubibus et caligine, ut dicitur *Exod.* xx. « Justitia et judicium correctio sedis ejus, » id est, quamvis invisibilis sit, vere tamen adest, et judicat populos justissimo judicio. Illud, *correctio*, potuisset etiam verti *firmamentum*, ut veritè S. Hieronymus; nec non *stabilitas, rectitudo, preparatio*, ut alibi vertuntur idem Septuaginta Interpretes : nam hæc omnia significat vox hebraica *צדק*, a verbo *צדק*, ut diximus in explicatione Psalmi superioris. Itaque illud, *correctio*, significat hoc loco rectitudinem, sive directionem, ut sensus sit : Rectitudo, sive directio sedis Dei consistit in justitia et judicio; iustitia enim est potestas judiciaria Dei, que per sedem significatur, quia Deus semper juste judicat, nec potest ullo modo injuste judicare, cum sit ipsa sapientia et justitia : est autem hoc proprium Dei; nam sedes aliorum regum nonarent obliquitate aliqua, cum facile illis error obrepit, vel ex ignorantia, vel ex falsa informatione, vel ex passione. Juxta posteriorem sensum, significatur adventus Christi ad judicium : « Veniet enim in nubibus caeli, » splendor magno circumdatus, ut ipso dixit in Evangelio *Math.* xxv et xxvi, et ut Joannes scripsit *Apocal.* ii.

3. IGNIS ANTE IPSUM PRAECEDET, ET INFLAMMAT IN CIRCUITU INIMICOS EJUS.

Juxta priorem sensum significatur admirabilis potentia, efficacitas et celeritas punitionis, quam Deus exercet in impios, quando vult eos punire in hoc mundo. «Ignis ante eum praecedet,» id est, quodcumque voluerit judicare et punire impios, ignem a sede sua emittit, id est, virtutem efficacissimam et velocissimam, quae subito «inflammabit» et consumet «in circuitu,» undique, ut non sit ullum effugium, «omnes inimicos ejus.» Potest etiam per ignem intelligi Angelorum ministerium; nam, ut dicitur in *Psalm.* ciii: «Facit Angelos suos spiritus, ministros suos ignem urentem.» De hoc igne dicitur in *Psalm.* xvii: «Ignis a facie ejus exarsit;» et *Daniel.* vii: «Fluvius igneus, rapidusque a facie ejus egrediebatur.» Juxta sensum posteriorem significatur ignis ille, qui praebet ante iudicium, et comburet omnia quae in terra sunt, homines, domos, hortos, vineas, animalia, et caetera: de qua re scribit apostolus Petrus in II *Epist.* cap. ultimo: «Quemadmodum tempore Noe mundus aquis inundatus perit, ita in adventu Christi ad iudicium, terra, et omnia quae in ea sunt, igni exurentur,» et consumenda esse. Quod autem dicit *Psalmus*, solos inimicos Dei illo igne inflammandos, ideo dicit, quia solis impii ignis ille nocet, quippe qui thesaurum suum et cor suum habent in terra. Illi enim molestissime ferent, per ignem illum occidi, et absurdi opes omnes terrenas quas diligebant: iustis autem non nocet, quia bona terrena jam spreverant, sequae ad meliora transferri per mortem videbant.

4. ILLUXERUNT FULGURA EJUS ORBI TERRAE: VIBIT, ET COMMOTA EST TERRA.

Juxta priorem sensum pergit David explicare potentiam Dei in impios. Deus enim non solum igne virtutis suae, aut Angelorum sanctorum, sed etiam corporalibus fulguribus terret, quando ei placet, vel etiam tanta velocitate interimit hostes, ut tela ejusmodi nulla arte praecaveri, aut repelli possint. De hoc etiam dicitur in *Psalm.* xvii: «Intonuit de caelo Dominus, et Altissimus dedit vocem suam, misit sagittas suas, et dissipavit eam, fulgura multiplicavit, et conturbavit eos;» ait igitur: «Illuxerunt fulgura ejus orbi terrae,» id est, quando placuit illi, in promptu habuit sagittas fulgurum jacere, et ubi illa illuxerunt orbi terrae, terra ipsa, quasi sensum haberet, et videret horrendam speciem et lesium jaculorum, tota contremuit, et tremore commota est. Est haec poetica descriptio, quae vis maxima fulgurum demonstratur. Juxta sensum posteriorem declaratur modus quo ante iudicium ignis maximus exoritur, et consumet omnia: id enim fiet per instrumenta fulgurum, quae frequentissima erunt. Sic legimus *Sap. v:* «Ibunt directe emissiones fulgurum, et

tanquam a bene curvato arcu nubium extirpabuntur, et ad certum locum insilient.»

5. MONTES SICUT CERA FLUXERUNT A FACIE DOMINI, A FACIE DOMINI OMNIS TERRA.

Hic explicat Propheta juxta utrumque sensum potentiam Domini per electum: et persistit in eadem similitudine ignis; quomodo enim cera non potest subsistere ante faciem ignis, quin statim liquefiat et pereat: sic montes quantumvis maximi et durissimi sint, imo omnis terra, quae solidissima est omnium elementorum, vim divinae potentiae sustinere non posset, si Deus eam repente consumere, et ad nihilum redigere vellet. Itaque verba hujus versiculi non ita sunt accipienda, quasi res: montes fluxerint, sicut cera; sed quia ita fiet, si Deus vellet. Alii exponunt montes fluxisse veluti ceram, per apparentiam, quia visi sunt liquecere et consumi, quamvis revera non consumerentur. Alii volunt, per montes significari homines superbos, qui in iudicio praefimore liquecent instar cere ante faciem ignis. Illud, *omnis terra*, in greco est, *τάτα: τῆς γῆς, omnis terra*, et sic legit S. Augustinus, et concordat cum hebraica lectione, quam sic reddit S. Hieronymus, *a facie dominatoris omnis terra*. Fieri potest ut nostra lectio vitio librario sit mutata, quod facillime contingere potuit: uterque tamen sensus est verus, neque est varietas haec alienajus momenti.

6. ANNUNTIABERUNT CAELI JUSTITIAM EJUS, ET VIDERUNT OMNES POPULI GLORIAM EJUS.

Juxta priorem sensum «caeli annuntiaverunt justitiam ejus,» quia ex conspectu solis, et lunae, et stellarum, et continuis conversionibus eorum, poterunt homines intelligere Deum esse moderatorem justissimum orbis terrae. Sicut etiam dicitur in *Psalm.* xviii: «Caeli enarrant gloriam Dei,» et idem affirmat Apostolus *ad Rom.* i, et Sapiens in lib. *Sap.* cap. xiv. Possunt etiam per caelos annuntiatores justitiae Dei, intelligi Apostoli et Prophetae, ex quorum predicatione viderunt omnes populi gloriam ejus, id est, cognoverunt, vel certe cognoscere poterunt magnitudinem potentiae, sapientiae, bonitatis Dei, ex quibus consequitur gloria, id est, claritas nominis ejus. Juxta sensum posteriorem, significatur his verbis angelica tuba, quae de caelo annuntiabit venturum iudicem mundi totius, et rigorem justitiae ejus in eos, qui misericordem redemptorem suscipere noluerunt; et tunc videbunt omnes populi gloriam Domini, cum apparebit in nubibus cum omnibus Angelis in majestate sua. De hoc adventu scribit Apostolus I *Thessal.* iv: «Ipse Dominus, in jussu et voce Archangel, et in tuba Dei descendet de caelo.» Ipse etiam Dominus *Math.* xxiv: «Mittet, inquit, Angelos suos cum tuba et voce magna.» Et *Apocal.* i scribit Joannes: «Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et

qui eum pupugerunt.» «Annuntiabunt ergo caeli,» id est, Angeli de caelo, «justitiam ejus:» qui venient reddere unicuique secundum opera ejus; «et tunc videbunt omnes populi,» omnes omnino nullo excepto, «gloriam ejus,» quando «omne genua flectetur et, caelestium, terrestrium, et infernorum,» *Philip.* ii.

7. CONFUNDANTUR OMNES QUI ADORANT SCULPTILIA, ET QUI GLORIANTUR IN SIMULACRIS SUIS.

Juxta priorem sensum colligit Propheta ex jam dictis, merito confundi debere omnes idolorum cultores, cum jam satis constat unum solum esse verum Deum, qui dominatur et regnat in caelo et in terra, quique summa potentia, sapientia et justitia praeditus gubernat omnia. «Confundantur omnes qui adorant sculptilia,» quae dii sunt inanes, et nec se, neque alios juvare possunt; et multo magis confundantur, «qui gloriantur in simulacris,» id est, in idolis suis, cum errore decepti gloriantur in ea re, ob quam maxime erubescere debent. Juxta sensum posteriorem, per modum imprecationis praedicitur confusio maxima, quae operiet in die iudicii omnes idololatrias: tunc enim apertissime cognoscent idola nihil fuisse, et idolorum habitatores fuisse spiritus immundos, cum quibus ad aeterna supplicia damnabuntur.

8. ADORATE EUM, OMNES ANGELI EJUS: AUDIUIT ET LETATA EST SION.

9. ET EXULTAVERUNT FILIAE JUDAE PROPTER JUDICIA TUA, DOMINE.

Juxta priorem sensum, ut probet Propheta merito se dixisse: «Confundantur qui adorant sculptilia,» convertit se ad angelos, et invitat eos ad adorandum Deum; si enim angeli, qui sunt nobilissime creature, non debent adorari tanquam dii, sed ipsi Deum adorare debent, ut ejus servi: quanto minus demones, vel idola colenda sunt? «Audiuit, et letata est Sion,» id est, audiuit populus Dei Deum ubique regnare, idola nihil esse, ipsos etiam angelos subjectos esse Deo nostro; et ideo his auditis valde letatus est, quod tantum habeat regem: «Et exultaverunt filiae Judae propter judicia tua, Domine,» id est, idem populus Dei, qui et nomine Sion, et nomine filiorum Judae intelligitur, exultavit propter judicia tua, id est, quia tu Deus iudicas omnes justo iudicio. Juxta sensum posteriorem, demonstrat Propheta majestatem Christi venientis ad iudicium, ex eo quod in iudicio manifeste apparebit, Christum vere esse Deum ex ministerio, quod illi exhibebunt omnes angeli. Aslabunt enim angeli, ut ministri, eumque adorabunt, et obedient missi ab ipso ad diversa ministeria, ex quo sequetur maxima letitia et exultatio in veris fidelibus, cum viderint tanta gloria coram toto mundo affici Dominum suum. Utitur autem Propheta apostrophe ad angelos, et quasi exhortans ad faciendum, quod sua sponte

facturos eos praevidebat, «adorate, inquit, eum,» id est, Christum pro tribunali sedentem, omnes angeli ejus. Confirmat hanc expositionem Apostolus ad *Hebr.* i, dicens: «Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit: «Et adorent eum omnes angeli Dei.» Videtur enim Apostolus per illud, «iterum,» significare voluisse secundum adventum Christi, et ad illum adventum applicare ista verba *Psalmi*: «Adorate eum, omnes angeli ejus;» non enim alibi similia verba inveniuntur. Certe Theodoretus ex hoc *Psalm.* Apostolus accepisse testimonium illud, disertè affirmat. Quod autem quidam auctor dicit, verba citata ab Apostolo sumpta esse ex ultimo versiculo cantici Mosis, quod habetur in *Deuterom.* cap. xxxiii, non videtur probabile, cum neque in textu hebraico, neque in versione Septuaginta huiusmodi mentio adorationis. Per filias Judae, alii intelligunt oppida, subjecta civitati Jerusalem: sed quodvis sit id de verbis, certum est sensum pertinere ad populum Dei electum.

10. QUONIAM TU DOMINUS ALTISSIMUS SUPER OMNEM TERRAM, NIMIS EXALTATUS ES SUPER OMNES DEOS.

Reddit rationem cur populus Dei exultare ceperit auditis illis quae dicta sunt: ratio autem est, quia ex illis colligitur Dominum populi Dei esse vere supremum Dominum: «altissimum super omnem terram,» id est, super omnes reges et principes terrae, «et exaltatum nimis,» id est maxime, super omnes deos falsos, qui per errorem colebantur a gentibus. Et quamvis haec sint vera juxta priorem sensum, quia variis miraculis Deus noster se superiorem omnibus regibus terrae, et omnibus diis manifeste probavit: tamen juxta sensum posteriorem, non minus vera et magis clara sunt. Nunquam enim Deus manifestavit gloriam suam apertius, quam faciet in novissimo die, quando, ut supra diximus, omnes omnino homines, et angeli tam boni quam mali, curvabunt genua ante illum.

11. QUI DILIGIT DOMINUM, ODITE MALUM; CUSTODIT DOMINUS ANIMAS SANCTORUM SUORUM, DE MANU PECCATORIS LIBERABIT EOS.

Concludit *Psalmus* exhortans populum Dei ad sectandam vitae puritatem et sanctitatem, quae et in hoc tempore, et in futuro magnum premium habebit. «Qui diligit Dominum, odite malum.» Non poterat breviter et plenius exhortari Propheta sanctus populus Dei electum; nam cum ait: «Qui diligit Dominum,» appellat omnes vere justos; charitas enim complectitur omnes virtutes: nam «qui diligit, legem implevit, et plenitudo legis est dilectio,» *Rom.* xiii. Itaque illud, *qui diligit Dominum*, significat: O vos omnes, qui vere non fidei, qui non ore tantum, sed etiam corde, qui secundum legis intimum, non secundum externam superficiem justitiae et sancti, et Deum

timentes estis. Illud, *odite malum*, comprehendit summam perfectæ exhortationis, quoniam non ait, *fugite malum*, vel *declinate a malo*, quod utcumque actu externo fieri potest; sed, *odite malum*, quod nisi corde fieri non potest. Cor autem fons est omnium actionum bonarum et malarum; ut enim ex corde procedit amor summi boni, ita ex corde procedunt cogitationes male, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemie, » *Math. xv.* Subjungit deinde premium, dicens: « Custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos, » id est, custos est Dominus fidelis et diligens, fortis et prudens diligentem se, ut vitam ipsorum defendat et liberet de potestate iniquorum, qui ordinario inimici sunt hominum iustorum. Hoc autem promissio impletur quidem in hac vita secundum priorem sensum, quoniam Deus custodit sæpe vitam corporalem sanctorum suorum; semper autem custodit vitam spirituales, quod est beneficium longe majus; et ideo fortasse dixit: « Custodit animas. » Facit enim, « ut omnia cooperentur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti, » *Rom. viii.* Sed juxta sensum posteriorem, custodiet animas sanctorum suorum in die novissima, ut nihil eis noceant accusationes inimici: et perfectissime de manu peccatoris liberabit eos; quia post ultimam illam sententiam nihil amplius poterunt peccatores adversus justos.

12. LUX ORTA EST JUSTO, ET RECTIS CORDE LITIA.

Hoc est alterum premium iustorum, quod non solum liberabuntur a malis, sed etiam implebuntur bonis. Per lucem hoc loco potest intelligi lux favoris divini, vel, quod verius videtur, lumen justitiæ, de quo dicitur *Sop. v.*: « Ergo erravimus a via veritatis, et lumen justitiæ non luxit nobis, et sol intelligentiæ non est ortus nobis. » Dicitur autem lux justitiæ et intelligentiæ oriri alicui, quando cognoscere incipit non theoricè tantum, sed etiam practicè, justum et injustum, bonum et malum, et illud judicat et eligit quod verè justum et bonum est, non quod apparet justum et bonum menti male affecte ex perturbatione passionum. Hæc igitur lux orta est justo, sine qua

non esset justus; et quia gaudium est justo facere justitiam, ut Philosophus docet, recte subiungitur: « Et rectis corde lætitia; » justitia enim dirigit cor, et recto cordi ineffabilis infunditur lætitia ex eo quod conforme redditur voluntati Dei, et omnia ei placent, quæ placent Deo, a cujus nutu pendent omnia. Itaque nihil est, quod justum contristare possit; sed inter ipsas etiam gravissimas tribulationes gaudet, et gaudium ejus nemo tollit ab eo. In hebreo legitur, *lux seminata est justo*; sed corrupta videtur littera hebraica unius littere mutatione, nam *רע* significat *seminare*, et sic legitur hodie, *רע* significat *oriri*, et sic legunt Septuaginta Interpretes et S. Hieronymus, et id ipsum confirmat ratio metaphoricæ; non enim lux recte dicitur seminari, sed oriri rectissime dicitur. Itaque lectio nostræ Vulgate editionis non est corrigenda ad hebraicam; sed contra, hebraica ad nostram.

13. LETAMINI, JUSTI, IN DOMINO, ET CONFITEMINI MEMORIÆ SANCTIFICATIONIS EJUS.

Hoc sequitur ex iis quæ dicta sunt in superiori versiculo. Si enim lætitia orta est rectis corde, utique hoc sequitur, ut « recti corde, » id est, justii lætentur, non in vanitatibus sæculi in quibus lætantur injusti; sed « in Domino, » qui eis justitiam et lætitiæ donat, imo qui est ipsorum gaudium verum et solidum, cum sit lux pulcherrima oculis interioribus, et dulcedo maxima interno palato. Nec solum « lætari debent justii in Domino, » sed etiam « confiteri memoriæ sanctificationis ejus, » id est, laudibus celebrare memoriam sanctificationis a Deo acceptæ: non enim decet unquam oblivisci tantum beneficium, quo Deus nos ex impiis et iniquis sanctos et justos effecit. Potest etiam per sanctificationem intelligi sanctitas Dei, quæ ipse sanctus est, quæ est summa et excellentissima sanctitas. Unde dicitur *Isai. vi.*: « Sanctus, sanctus, sanctus. » Est autem confiteri memoriæ sanctitatis Dei, cum laudibus semper recordari Deum nostrum sanctissimum esse, ac per hoc debere nos summo studio sanctitati studere, « hæc est enim voluntas Dei sanctificatio nostra, » *1 Thessal. iv.* Et: « Sancti estote (inquit Dominus), quoniam ego sanctus sum, » *Levit. xi.*, et *1 Petr. i.*

PSALMUS. XCVIII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. Psalmus ipsi David.

Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit.

Salvavit sibi dextera ejus, et brachium sanctum ejus.

Canticum [h. Psalmus].

Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit:

Salvavit [al. *salvabit*] sibi dextera ejus, brachium sanctum ejus.

2. Notum recti Dominus salutare suum: in conspectu gentium revelavit justitiam suam.

3. Recordatus est misericordiæ suæ, et veritatis suæ domui Israel.

Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.

4. Jubilate Deo, omnis terra: cantate, et exultate, et psallite.

5. Psallite Domino in cithara, in cithara et voce psalmi,

6. In tubis ductilibus, et voce tubæ cornæ. Jubilate in conspectu regis Domini.

7. Moveatur mare, et plenitudo ejus: orbis terrarum, et qui habitant in eo.

8. Flumina plaudent manu; simul montes exultabunt 9. a conspectu Domini: quoniam venit judicare terram.

Judicabit orbem terrarum in justitia, et populos in æquitate.

Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu [h. *in oculis*] gentium revelavit [al. *revelabit*] justitiam suam.

Recordatus est misericordiæ suæ, et veritatis suæ domui Israel: viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.

Jubilate Domino, omnis terra: vociferamini, et laudate, et canite [h. *psallite*].

Canite [h. *psallite*] Domino in cithara: in cithara et voce carminis [h. *psalmis*].

In tubis et clangore buccinæ: jubilate coram rege Domino.

Tonet mare et plenitudo ejus: orbis et habitatores ejus

Flumina plaudent manu [h. *palma*]: simul montes laudabunt:

Ante Dominum, quia venit judicare terram: judicabit orbem in justitia, et populos in æquitatibus.

Argumentum. — Et hic Psalmus Jovam ut regem omnibus gentibus adorandum celebrat. Strophe tres: vers. 1-3, laudate Deum, qua de causa; 4-6, quo modo; 7-9, quoniam

1. Canite Jovæ canticum novum, nam mirabilia fecit: salutem ipsi præstitit dextera sua et brachium suum sanctum.
2. Notam fecit Jovæ salutem suam, ante oculos gentium aperuit justitiam suam.
3. Memor fuit gratiæ suæ et fidei suæ erga domum Israelis, viderunt omnes fines terræ salutem Dei nostri.
4. Exsultate Jovæ, universa terra; erumpite (in laudes), et jubilate, et canite.
5. Canite Jovæ cum harpa, cum harpa et voce cantus (seu *psalmi*).
6. Cum tubis ac voce litui, exsultate coram rege, Jovæ.
7. Fremat mare et quod implet illud, orbis et qui habitant in eo.
8. Flumina complodant manus, simul montes jubilent
9. coram Jovæ: nam venit ad judicandam terram: judicabit orbem juste, et populos recte.

NOTE.

Vers. 1. *Salutem ipsi, etc., sua* ipsius virtute, non adjutus ullius alterius opæ. — Vers. 2. *Salutem, laudem*, salutem, justitiam in salvando populo suo. — Vers. 6. *Lituius*, Hebr. *shophar*, tube in orbem curvata, gall. *cor*. — Vers. 7. *Fremat*, assonet et admurmure gratulando.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXVII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus ipsi David.

In hebræo non habetur nomen Davidis, sed simpliciter legitur *Psalmus*. Quis addiderit *ipsi David*, ignoratur; credibile est Septuaginta Interpretes addidisse. Argumentum est idem fere quod *Psalmi xcv*; prædicat enim David Christi adventum primum et secundum: illum ad salvandum, istum ad iudicandum.

EXPLICATIO PSALMI.

1. CANTATE DOMINO CANTICUM NOVUM, QUIA MIRABILIA FECIT.

Invitat homines ad Deum laudandum ob mirabilia quæ fecit. « Cantate, inquit, Domino canticum novum, » quia videlicet novum affertur argumentum carminis, nec solum novum, sed magnum et admirabile. « Quia mirabilia, inquit, fecit Dominus; » mirabiliter enim, et novo modo conceptus de Spiritu Sancto, natus de Virgine, peccatum nullum fecit, peccatores justificavit, surdos fecit audire, et mutos loqui, quin etiam cæcos videre, claudos ambulare, ægros bene valere, mortuos vivere, et quod omnium est maxime novum et mirabile, mortuos ipse se tertia die vivum exhibuit, cælum cum corpore penetravit, Spiritum Sanctum de cælo misit, per homines idiotas et viles sapientibus et prudentibus persuasit crucifixum colere, presentia spernere, futura desiderare, denique (ut loquitur S. Augustinus) domuit orbem, non ferro, sed ligno. Possunt etiam hæc referri ad Deum Patrem, qui in Filio suo, et per Filium suum hæc mirabilia fecit; ait enim Dominus *Joan. xiv*: « Pater in me manens ipse facit opera. »

2. SALVAVIT SIBI DEXTERA EJUS, ET BRACHIUM SINISTRÆ EJUS.

Explicit quæ sint illa mirabilia, et proponit unum in quo continentur omnia. Hoc mirabile fecit Dominus, quod ipse solus virtute sua salvavit mundum, non eguit sociis, non exercitu, non armis; ipse solus principem mundi eiecit foras, et universitatem generis humani de ipsius potestate liberavit. Hic finis erat omnium mirabilium, quæ paulo ante numeravimus, ac per hoc in isto uno in elliguntur omnia. Illud, *scilicet*, potest referri ad Filium, qui sua virtute mundum salvavit; et ad Patrem, qui per dexteram suam, id est per Christum, mundum salvavit: sed in idem recidunt omnia. Illud, *sibi*, secundum hebraicam phrasim idem significat, quod *ipsa*, ac si dixisset Propheta: *Dextera ipsius ipsa salvavit*, sive *ipsa* salutem mundi operata est. Sic legitimus in

Cant. cap. i: « Abi post vestigia gregum a norum, » ubi est in hebræo, *לך אַחֲרֵי*, *abi tibi*; et cap. ii: « Imber abiit, » in hebræo, *imber abiit sibi*; sed illud, *tibi*, et illud, *sibi*, omissum est ab interprete, quia redundat, et in ipso verbo subintelligitur. Sed *Joan. cap. lxx*, expressit interpretes illud, *sibi*, cum ita verit: « Salvavit sibi brachium suum; » et cap. *lxiii*: « Salvavit mihi brachium meum. » Abi tamen volunt illud, *sibi*, positum esse pro *eum*, ut sensus sit: *Salvavit eum dextera ejus*, quia propria virtute resurrexit a mortuis. S. Augustinus refert illud, *sibi*, ad Christum, ut ad finem, ut sensus sit: *Salvavit Christi homines*, sed *sibi*, id est, ad gloriam suam. Omnes sunt expositiones veræ, sed prima est maxime literalis. Quod additur: « Et brachium sanctum ejus, » est repetitio et declaratio præcedentium; idem enim est dextera et brachium, id est, virtus et potentia; sed additur sanctum, ut intelligamus robur hujus brachii non esse aliquid carnale, sed spirituale; non enim Christus armis, aut viribus corporis hostem deiecit, sed charitate et patientia, humilitate et obedientia, meritis vite sanctissime, sanguine pretioso ex charitate fuso; non basta et gladio victoriam de hoste potentissimo reportavit. Sic enim ait Apostolus *Phil. ii*: « Humilavit semelipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. »

3. NOTUM FECIT DOMINUS SALUTARE SUUM: IN CONPECTU GENTIUM REVELAVIT JUSTITIAM SUAM.

Potest hic etiam versiculus referri ad Patrem, qui « notum fecit salutare suum, » id est Salvatore, quem misit, primo per Prophetas, deinde per Apostolos; et per eosdem « revelavit justitiam suam. » Potest etiam referri ad ipsum Filium, qui salutem, quam operatus est, ipse idem per se et suos notam fecit: prædicavit enim ipse palam totos tres annos, et amplius; deinde misit Apostolos, qui omnibus gentibus Evangelium annuntiarunt. Itaque Dominus ipse prædicando « notum fecit salutare suum, » id est, salutem suam, quam attulerat, et dabat credentibus in eum; deinde « in conspectu gentium, » per Apostolos

quos « revelavit justitiam suam, » id est, mysterium absconditum et velatum a sæculo revelavit, et manifestavit Gentibus; est autem hoc mysterium justitia sua, id est, adimpletio promissionis olim factæ patribus de redemptione generis humani. Sic enim intelligendam puto hoc loco justitiam, quoniam in versu sequenti declarat hæc justitia per nomen veritatis, ut mox videbimus. Si quis tamen velit per justitiam accipi hoc loco satisfactionem Christi ex rigore justitiæ pro peccatis totius mundi, non repugno, sive hæc referantur ad Patrem, sive ad Filium. Vere enim Pater per passionem Filii, et Filius per passionem suam revelavit, quanto zelo puniendæ sit iniquitas, et quanto rigore justitiæ eam ipse expiare voluerit. De hoc mysterio scribit Apostolus *ad Ephes.*: « Mihi omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc, in gentibus evangelizare investigabilis divitiis Christi, et illuminare omnes, quæ sit dispensatio Sacramenti absconditi a sæculis in Deo. »

4. RECORDATUS EST MISERICORDIÆ SUÆ ET VERITATIS SUÆ DOMUS ISRAEL.

Reddit rationem, cur Deus notum fecerit salutare suum, et revelaverit justitiam suam. Ratio autem est, quia promiserat hoc Patribus; et quamvis aliquando distulerit implere, tandem tamen recordatus est, id est, fecit quod faciunt ii, qui recordantur: non enim in Deum cadere potest oblitio, sed metaphorice dicitur recordari, cum implet quod distulerat implere, quasi oblitus esset. Eadem metaphora utitur passim Scriptura, ut *Gen. viii*: « Recordatus est Dominus Noe; » et *Luc. i*: « Recordatus misericordiæ suæ. » Recordatus est igitur Deus Pater « misericordiæ suæ, » qua promisit Patribus Salvatore; et recordatus est « Deus Filius « misericordiæ suæ, » qua venturum se esse pollicitus est; et simul recordatus est quæ « veritatis suæ, » id est, fidelitatis et justitiæ in adimplenda promissione. Addit Propheta: « Domui Israel; » promissio enim domui Israel facta est, non gentibus: tametsi gentium quoque misereri Deus decreverat, et per Prophetas sæpe prædixerat; hinc Dominus *Math. xv*, dicit: « Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt domus Israel; » et Apostolus *Rom. xv*: « Dico Christum Jesum ministrum fuisse circumcissionis propter veritatem Dei ad confirmandas promissiones Patrum, gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine. »

5. VIDERUNT OMNES TERMINI TERRÆ, SALUTARE DEI NOSTRI.

Hic declaratur fructus prædicationis Apostolicæ; non enim frustra notum fecit Dominus per Evangelicam prædicationem salutare suum. Audierunt enim gentes prædicationem Dei, et crediderunt eum, atque eo modo purificato cordis oculo per fidem et experimentum gratiæ, « viderunt omnes

termini terræ, » id est, tota terra usque ad terminos suos, salutare, sive Salvatore. Illud, *viderunt*, energiam habet: significat enim fidem actualem, cum notitia conjunctam, quæ movet voluntatem ad amandum et desiderandum. non enim dici possunt vidisse salutare Dei, qui fide habituali contenti de Salvatore non cogitant, neque de salute (quæ ab ipso est) acquirenda solliciti sunt. Illud, *omnes termini terræ*, non significat omnes et singulos homines, sed multos ex omni natione et gente.

6. JUBILATE DEO, OMNIS TERRA; CANTATE ET EXULTATE, ET PSALLITE.

Signum fidei est gratias agere Deo, et præ lætitia spiritali exultare et jubulare. Sic ille, qui invenit thesaurum, *Math. xiii*, « abiit, et præ gaudio vendidit omnia quæ habuit. » Sic *Act. viii*, cum prædicasset Philippus in Samaria, et recepissent Samaritani verbum Dei, « factum est gaudium magnum in illa civitate, » et ibidem conversus, et baptizatus, « Eunuchus ibat per viam suam gaudens. » Sic *1 Petr. i*: « Credentes exultatis lætitia inenarrabili, et glorificata. » Hoc igitur gaudium prædicatione Propheta per modum invitantis et cohortantis. « Jubilate, inquit, omnis terra, » id est, omnes fideles ex universa terra conversi de tenebris ad lumen admirabile, ad notitiam veri Dei et salvatoris Jesu Christi, magna voce laudate et gratias agite, cantate linguas, exultate animis, psallite moribus; et quia mores, sive virtutum opera multiplicata sunt, ideo multa hic subjiciuntur genera instrumentorum.

7. PSALLITE DOMINO IN CITHARA, IN CITHARA ET VOCE PSALMI: IN TUBIS DUCTILIBUS, ET VOCE TUBE CORNEÆ.

Quatuor instrumenta numerantur, quibus Deo psallere debent, qui videntur salutare Dei per fidem, et videre cupiunt per speciem, cithara, psalterium (idem enim significat, in voce Psalmi, et in sonitu Psalterii), tuba ductilis et tuba cornea. Hæc instrumenta erant in usu apud Hebræos secundum litteram; sed a nostris varie explicatur eorum significatio spiritualis. Mihi videntur posse salis commode applicari quatuor virtutibus cardinalibus: cithara prudentiæ, psalterium justitiæ, tuba ductilis fortitudini, tuba cornea temperantiæ. Cithara variarum chordarum sonos miscens unum dulcem concentum efficit: sic prudentia, varias circumstantias operis boni conjungens, perfectum opus reddit. Psalterium decem chordis instructum Decalogum nobis representat, id est, omnia præcepta justitiæ. Tuba ductilis malleorum ictibus extenditur et formatur, ut sonum suavissimum edat: sic fortitudo, tribulationes et angustias patienter ferendo, ita extendit et perficit hominem Dei, ut suavem illum sonum edat cum S. Job: « Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non suslineamus? » cap. i. Denique tempe-

rantia quasi durum cornu carnem exedens et superans, id est, corpus castigans jejuniis atque vigiliis, et in servitum spiritus redigens, tubam spiritalium efficit: qualis erat precursor Domini, qui melle sylvestri et locustis contentus, et pilos camelorum indutus, ac zona pellicea praecinctus dicebat: « Ego vox clamantis in deserto, » *Math. iii*; qualis et beatissimus Paulus, qui diuturna tempestatum exercitatione edoctus, dulcissimos illos edentis sonos, *I Tim. vi, 8*: « Habentes victum, et quibus tegamur, his contenti sumus; » et *I Cor. vi, 13*: « Esca ventri, et venter escis, Deus autem hunc, et has destruet; » et vere, « magnus questus est pietas cum sufficientia, » *Tim. vi, 6*.

8. JUBILATE IN CONSPPECTU REGIS DOMINI: MOVEATUR MARE, ET PLENITUDO EJUS, ORBIS TERRARUM, ET QUI HABITANT IN EO.

Quoniam adventus Domini communiter omnibus utilis erit, ideo Propheta invitat ad jubilandum, non solum terram in genere, sed omnes partes ejus. « Jubilate, inquit, in conspectu Regis Domini, » id est, cum advenit Rex magnus, qui Dominus omnium est, utpote verus Deus: « jubilate in conspectu ejus, » id est, ipso vidente et audiente. « Moveatur ergo mare » motu exultationis, ac si sensu praeditum esset, et simul exultet « plenitudo ejus » id est, quicquid in eo est aquarum, insularum, piscium. Moveatur quoque similis exultationis motu « orbis terrarum, et universi qui habitant in eo, » id est, omnes homines, quia Dominus Salvator est omnium hominum, maxime fidelium, ut Apostolus loquitur *I Timoth. iv*; et, ut S. Leo, serm. *1 De Natali Domini*, pro liberandis omnibus venit.

9. FLUMINA PLAUDENT MANIBUS, SIMUL MONTES EXULTABUNT A CONSPPECTU DOMINI, QUONIAM VENIT JUDICARE TERRAM.

Mare et terram invitavit: invitat nunc flumina et montes, ut similiter signa laetitiae edant, sed de mari dixit: « Moveatur mare, » et in hebraeo, יָרֵם, *tonet mare*, id est, magno fremitu quasi

tonet; de fluminibus dicit: « Flumina plaudent manibus, » quia sonitus fluminum multo levior est, quam fremitus maris; proinde recte ille comparatur tonitruo, iste complosioni manuum. Quod autem dicitur, « montes exultabunt, » in hebraeo est, יָרֵם הָרִים, *montes laudabunt*; sed omnia sunt metaphorica, sive dicantur montes exultare, sive laudare, et semper idem significant, videlicet Prophetam ex amore et desiderio erga Messiam venturum, optare ut omnes res creatae laetentur et laudent eo modo, quo possunt. Illud, quoniam venit judicare terram, potest referri tam ad primum, quam ad secundum adventum, ut diximus in explicatione Psalmi xcv. Si ad primum adventum referantur, sensus erit: « Exultent, et laetentur terra et mare, montes et flumina, quoniam Dominus venit judicare, » id est, regere et moderari optimis et justissimis legibus orbem terrarum, non solum, ut olim, majestate invisibilis divinitatis, sed etiam corporali et visibili forma, et in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, » ut dicitur *ad Philip. ii*. Si referatur ad secundum, sensus erit: « Exultet terra, et mare, montes et flumina, quoniam Dominus venit judicare terram, » et exterminabit omnes peccatores de ea, et renovabit omnia elementa, « et liberabit ea de servitute corruptionis, sub qua nunc in-gemiscunt, et parturiunt, » ut ait Apostolus *ad Rom. viii*.

10. JUDICABIT ORBEM TERRARUM IN JUSTITIA, V. ET POPULOS IN AEQUITATE.

Hec conclusio eadem est cum conclusione Psalmi xcv, excepto ultimo vocabulo. Ibi enim erat, « in veritate, » hic est, « in aequitate, » et per aequitatem intelligitur hoc loco *directio*, sive *rectitudo*, ut sonat vox hebraica בְּיָשׁוּרִים, et est repetitio, sive declaratio vocabuli *justitia*. Quod enim dicit, « in justitia, » repetit et declarat cum dicit, « in aequitate, » sive *rectitudine*: quemadmodum quod dicit, « orbem terrarum, » repetit et declarat, cum dicit, « populos. » Itaque sensus est: « Judicabit orbem terrarum, » id est, omnes populos, « in justitia, » id est, in rectitudine judicii, in quo nihil erit obliquum, nihil iniquum.

PSALMUS XCIX

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. V. — 1. Psalmus ipsi David.

Dominus regnavit, irascantur populi: qui sedet super Cherubim, moveatur terra.

2. Dominus in Sion magnus: et excelsus super omnes populos.

3. Confiteantur nomini tuo magno: quoniam

Dominus regnabit, commoveantur populi: sensor Cherubim, concutiatur terra.

Dominus in Sion magnus, et excelsus est super omnes populos:

Confiteantur nomini tuo magno, et terribili

terribile, et sanctum est, 4. et honor regis judicium diligit.

Tu parasti directiones: judicium et justitiam in Jacob tu fecisti.

5. Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est.

6. Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus: et Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus.

Invocabant Dominum, et ipse exaudivit eos: 7. in columna nubis loquebatur ad eos.

Custodiebant testimonia ejus, et praeceptum quod dedit illis.

8. Domine Deus noster, tu exaudivas eos: Deus, tu propitius fuisti eis, et ulciscens in omnes adinventiones eorum.

9. Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate in monte sancto ejus: quoniam sanctus Dominus Deus noster.

sanctoque [*h. magne et terribilis, sanctum nomen ejus; et fortitudo*], et imperium regis judicium diligit.

Tu fundasti aequitates: judicium et justitiam in Jacob tu fecisti.

Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus: quia sanctus [*al. sanctum*] est.

Moses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel in his qui invocant nomen ejus.

Invocabant Dominum, et ipse exaudivit [*al. exaudivit*] eos: in columna nubis loquebatur ad eos.

Custodierunt [*al. custodiebant*] testimonia ejus, et praeceptum quod [*al. tac. quod*] dedit eis.

Domine Deus noster, tu exaudisti eos: Domine, propitius fuisti eis, et ultor super computationibus [*h. adinventionibus*] eorum.

Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate in monte sancto ejus: quia sanctus Dominus Deus noster.

Argumentum. — Idem ac in superiori. Strophe duae: vers. 1-5, Jova est rex terribilis, augustissimus, justissimus: veneramini sanctissimum; 6-9, observantes praepcepta sua exaudit, non observantes punit: veneramini sanctissimum.

1. Jova regnat, contremiscant populi! Cherubis insidet, nutet terra!
2. Jova in Sione magnus est, et altus ille est super omnes populos.
3. Celebrent (populi) nomen tuum magnum et terribile, sanctum est illud.
4. Et celebrent potentiam Regis (Jovae), qui quod justum est amat: tu enim sustentas quod rectum est, jus et justitiam in Jacobo tu exeres.
5. Laudibus efferte Jovam, Deum nostrum, et prosternite vos ad scabellum pedum ejus: sanctus ille est.
6. Moyses et Aaron inter sacerdotes ejus, et Samuel inter invocantes nomen ejus: invocaverunt Jovam, et ille exaudivit eos.
7. In columna nubis locutus est ad eos; observaverunt praepcepta ejus, et statutum quod dederat eis.
8. Jova, Deus noster, tu exaudivisti Deus condonans fuisti eis, et ulciscens in facinora eorum.